

Јединствена антологија

Процеси

Из прве руке сазнајем тајну коју овде преносим: све ауторе свог зборника Франк Вицел је измислио. Јединствен подухват који ме је подсетио на моју „превару” у рубрици „Прича недеље”

100 БРОЈЕВА ЧАСОПИСА
„ШРАЈБХЕФТ”

Жарко Радаковић

У међувремену је прошло добрих тридесет осам година како сам у договору с блиским пријатељем, писцем Миодрогом Вуковићем (1947–2013), тада уредником за културу у једном дневном листу, уређивао рубрику „Прича недеље”, представљајући текућу продукцију прича у савременој светској књижевности. О новитетима у жанру информисао сам се прелиставањем страних књижевних часописа.

Дакле, читајући публикације, одређивао сам сваке седмице једног, мени тада најистакнутијег аутора. Дакако сам се држао својих критеријума, тражећи блискост писаца с мојим читалачким и списатељским оријентацијама, водећи рачуна да тадашњој југословенској публици представим и мање познате ауторе. Гласила која сам ишчитавао била су одређена различитим утицајима на тих година веома живој сцени. Но убрзо се репертоар сузио и постало је тесно у тражењу литерарне хране за југословенске читаоце, тих година гладне свега изван својих језичких оквира.

А на нашој књижевној сцени управо су се сукобљавали различити интереси. Једна струја, којој смо припадали баш мој пријатељ Вуковић, те Д. Албахари, Р. Ливада, С. Басара, В. Пиштало, В. Павковић, Н. Митровић, ја и други, тежила је да се одвоји од владајућих норми. А наједанпут се учинило да би и мој посао за новине могао да пређе у нормирано понављање сличног и досадног штива. Као приређивач рубрике „Прича недеље” осетио сам се у хорској кау. Тражећи излаз, кренуо сам „новим путем”.

Уследило је нешто до данас, тридесет осам година касније, мало коме познато. Тајну откривам сада, не само зато што тадашња држава, па ни њено уједињено читалаштво, уопште не постоји. Дакле, измишљао сам ауторе за рубрику „Прича недеље”. Узео сам географску карту и кренуо да њоме путујем по свету, замишљајући своје писце; креирао сам њихове „биограме”

(Борхесов појам), пишући из мог пера приче „њиховом руком” (према поступцима постмодерне). Више недеља су те приче објављиване, а да нико није ни сањао како су настале. Нису их писали, на пример, Филипинац, Костариканац или Кинез, него ја лично, за својим писаћим столом. Тражио сам нове јунаке, непознате, а „живе”. Из магле даљине изводио сам их на блиску светлост дана. Дакле, писао сам своју, паралелну, антологију савремене светске приче.

Потонули ликови

У том смислу је ових дана у Немачкој објављена слична збирка немачке књижевности. Настала је из пера немачког писца Франка Вицела, код нас непознатог аутора – иначе 2015. овенчаног једном од најважнијих награда: његов роман *Како је манично дејресивни йинијејер лејџа* 1969. ојкрио Фракцију Црвених бригада проглашен је *Књигом године*; Вицел је тада изнебуха постао познато име. (Изузетно дело, свакако вредно превођења на наш језик!) Да ли сећајући се себе пре него што је постао познат, тек Франк Вицел је сада сачинио збирку од 100 немачких непознатих, заборављених или несталих писаца, оних за које нико никада није чуо. Све саме егзистенције према којима је књижевна сцена била немилосрдна. Потонули ликови.

Неки, свесни свог инфериорног положаја, били су и поминени са судбином. Скрајнути у запећак књижевног живота, јесу и патили. Али нису увек били незадовољни, ни летаргични, ни равнодушни. Јер у тишини и те како су деловали. Није их се тицало што нико за њих није знао. Дакле, то је тај живот уметника у самоћи, далеко од јавности. Судбине тако честе у свету уметности. Ко је својевремено знао за Ван Гога, на пример, који је за живота продао само једну слику? Ко је знао за великана Роберта Валзера, који се свесно повукао у лудницу, да би писао само за себе? Франк Вицел, изузетно емпатична списатељска личност, латио се истраживања феномена нестајања и заборављања писца. Тачно 100 судбина је пронашао и простудирао и, конечно, представио у непоновљивом низу. Збирка је објављена у јубиларном, стотом броју најзначајнијег немачког часописа за светску књижевност, *Шрајбхефту* (*Das Schreibheft*). Антологија је јединствена. Опскрбљена је изузетним уводним есејем приређивача, биограмима о сваком познатом аутору, те пронађеним, ископаним текстовима тих писаца из сенке. Штиво је толико

целокупном немачком језичком простору. (Адекватно му је наше *Писмо*.) У *Шрајбхефту* сам, иначе, наилазио на јединствене текстове, ритетите, и познатих и непознатих аутора. Норберт Вер, суптилни, испрени, радознали издавач, увек је био спреман да зарони у сваки буцак књижевног света; а својевремено је и Петеру Хандкеу и мени омогућио да у броју седамдесет један приредимо темат о српској књижевности; *Трајнички инјензијетј Евроје*, гласило је наслов нашег досијеа, и тада је први пут распродат тираж једног броја тог часописа. И увек се Вер враћао српској књижевности. На његовим страницама су се могли читати и текстови А. Тишме, Давида Албахарија, Миодрого Павловића, Боре Ђосића, Ане Ристовић, Марјана Чакаревића. Часопис *Шрајбхефт* је прави рудник књижевног блага и непресушни извор информација о свему што се дешава у свету савремене књижевности. А овај, јубиларни број, стоти по реду, јесте прича за себе, а највише због изузетног зборника Франка Вицела, немачког писца којим бисмо морали и ми да се позабавимо. ¶

занимљиво, делује драматично, напетост се чита, јесте најсмисленије и дубокоумно разматрање феномена уметничког живота на маргини. И већ сада, само неколико недеља по објављивању, говори се о штиво године. Михаел Кригер, издавач и писац, пишући за лист *Зидојче цајтунг*, нескривено показује највеће поштовање и према аутору Вицелу и његовим писцима; нобеловац Петер Хандке каже да осећа грижу савести што о тим заборављенима не зна ништа (он који је све време посвећен баш маргини); Паул Ингендај, пишући у листу *Франкфуртер алиемајне цајтунг*, назива ову свеску *Шрајбхефта* монументалном. Добро познајем власника и издавача часописа, Норберта Вера. Познајем и Франка Вицела. И, где, из прве руке сазнајем тајну коју овде преносим (знајући да ће је кад-тад сви сазнати...): готово све ауторе свог зборника Франк Вицел је измислио. Уживео се у могући живот других, још и непостојећих. Представио их је тако убедљиво да се његова „превара” ни у једном тренутку не да ни наслутити. Јединствен подухват, који ме је подсетио на моју „превару” у рубрици „Прича недеље”.

Темат о српској књижевности

Сјајан пројекат часописа коме се већ годинама дивим, читајући га редовно, јер то је, свакако, најзначајније и најкреативније гласило за књижевност на целокупном немачком језичком простору. (Адекватно му је наше *Писмо*.) У *Шрајбхефту* сам, иначе, наилазио на јединствене текстове, ритетите, и познатих и непознатих аутора. Норберт Вер, суптилни, испрени, радознали издавач, увек је био спреман да зарони у сваки буцак књижевног света; а својевремено је и Петеру Хандкеу и мени омогућио да у броју седамдесет један приредимо темат о српској књижевности; *Трајнички инјензијетј Евроје*, гласило је наслов нашег досијеа, и тада је први пут распродат тираж једног броја тог часописа. И увек се Вер враћао српској књижевности. На његовим страницама су се могли читати и текстови А. Тишме, Давида Албахарија, Миодрого Павловића, Боре Ђосића, Ане Ристовић, Марјана Чакаревића. Часопис *Шрајбхефт* је прави рудник књижевног блага и непресушни извор информација о свему што се дешава у свету савремене књижевности. А овај, јубиларни број, стоти по реду, јесте прича за себе, а највише због изузетног зборника Франка Вицела, немачког писца којим бисмо морали и ми да се позабавимо. ¶

Наша стопала и даље памте све оне ципеле, штиккле, патике, чарапе, подове, сцене, на којима смо играли, на којима смо битисали испред публике, камера, очију, каже Сања Крсмановић Тасић

ИНТЕРВЈУ

Никола Марковић

Плесна представа „Жеља да се направи чврста историја завршиће се неуспехом” (продукција Станица Сервис за савремену плес) Игора Коруге, одиграна 20. и 21. априла у Битеф театру, као кључну тему или питање има начин на који архивирање плесне уметности може бити уметничка пракса. Кроз трансгенерацијску размину са шест кореографа/редитеља/плесача/извођача локалне независне плесне сцене: Нелом Антоновић, Анђелијом Годоровић, Јеленом Јовић, Татјаном Пајовић, Борисом Чакшираном и Сањом Крсмановић Тасић, Игор Коруга бави се „архивом у покрету” као и тематизовањем проблема архивирања на домаћој независној плесној сцени.

Као неко ко је учествовао у оснивању, формирању и стасавању многих пројеката значајних за независну плесну сцену у Србији, Сања Крсмановић Тасић је не само одличан избор за учествовање у овој представи већ и значајна саговорница у контексту бављења архивом и историјом домаће плесне сцене.

Шта вас је мотивисало да прихватите позив и радите на представи са Игором Коругом?

Процес рада на овој представи и даље траје, и трајаће и након премијере. Дефинисала бих неколико процеса који се паралелно дешавају. Један се тиче наших унутрашњих процеса, процес наше конфронтације са сопственом прошлосту, с нашим радом у плесној и уопште, савременој извођачкој уметности. Преиспитивање које су наше улоге у разним правцима, манифестацијама и генерално обликовању уметности у ових последњих четири, за неке од нас и пет деценија. Наша дубока анализа где смо сада и поновно упознавање сопствених тела, која су као неки живи *кунсткамер*, архив свих ових и ових дешавања, покрета и прекрета. Наша сто-

Књижевни капацитет језичких атома

Митар Ђерић је задао себи ригорознији задатак: да меси афористички исказ од још ситнијег теста, да се максимално фокусира на лексику

НАГРАДА „РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ”

Вишомир Теофиловић

Концизност као поетику *sui generis*, коју је промовисао Слободан Симић збирком афоризама *Реченицом која говори*, Ђерић је настојао да доведе до крајње границе, до телеграфског минимализма; да тај поетички новум демонстрира на афоризмама са највише пет речи. Тиме је радикално сузио простор за артикулацију парадокса, који чини, као што знамо, значајску и структуралну срж афоризма. За разлику од *класичног* афоризма, који се постигао значајским сударом двеју или више реченица. Симић је и на супстанцијалном и на стилском нивоу успевао да нам тај судар дочара у оквиру једне реченице. Како је још захтевнијим сажимањем афористичког исказа Ђерић градио парадокс, значајско језгро афоризма?

Симић је комбиновао изражајне могућности синтаксе и лексике. Ђерић је задао себи ригорознији задатак: да меси афористички исказ од још ситнијег теста, да се максимално фокусира

на лексику. Појединачне речи или синтагме од две-три речи играју улогу једног значајског пола, а друге две-три речи (у збиру највише пет) чине супротан значајски пол. Но схема, структурални образац афористичког жанра, није гаранција његове вредности – афоризам вреди ако додеше неки општији а не било какав мисао – од нонсенса до тривијализма или труизма. И писац микроафоризма, да би досегао мисаоност опсервације и сатирични тон, мора да актуелне изазове свога друштва на особен начин обликује. Тај тест полаже само текст.

Бојим се јунака у себи. Савремено поимање јунака битно се разликује од узуса епске традиције. У епици јунак отеловљује национални етос, не само изузетну снагу и храброст већ и врхунске моралности. Данашњи јунак – *јунак улице* или *навијач* – не само што је изгубио морални ореол већ и осећај за стварност, за сврсисходност и својих жртава и себе као жртве. Карактеролошки га можемо означити као човека преке нарави и олаког потезања оружја. Исказ *бојим се јунака* илустрира ту опасну ђуд и као сопствену запрету могућност.

Две йоулисийине – *ни йола истийине*. Реч *йоулисийина* не поимамо као половину истине јер подразумева нечију махинацију – да делић истине додатком, тобоже другим делом истине, оцрни и прикаже као злобиво биће. Писац овде сучелављањем математичке логике и злоупотребе чиница уверљиво показује да две полуистине не само да не сежу до истине већ не добацују ни до њене половине. Два минуса овде не граде плус, а судар са логиком их претвара у лаж.

Оййор је найао. Дубока и суптилна мисао. Именица *оййор* конотира одбрану путем стрпљења, суздржаности, мирне одбране неког свог интереса или ја-ства у целисти. Глагол *на-*

йасти, напротив, конотира агресиван однос. Стављени у исту реченицу, у садејство, дочаравају нам кризно стање, стање у коме отпор мора због угрожене егзистенције да пређе у акцију, да буде проактиван, сходно фолклорном идиому који симболизује гнев народа – *дйла се кука и мойника*.

Наш свакодневни напредак, недоступан виделима обичних смртника, сатиричар је сажео у оксиморон: *Луйамо у месйу*, суптилан пандан нашем фолклорном идиому *Вриймо се укруј*.

Незавидно друштво стање предочава нам синестезија: *Гледам, да не слушам*. Нелагода коју нам је призвао чуло слуха уклања нам или ублажава сеоба у сферу вида, чула које нас извештава директно, без посредовања пристрасног медијатора.

Ђерић је тематизовао и односе између положаја. Афоризам *Жена бира ко је бира* наоко је лака игра речи, но афоризам

има психолошку импликацију и егземпларни је исказ са минимумом речи, а оптимумом смисла. Типски лик, овде представник мушког рода, умишља да је субјекат, а заправо је објекат. Ђерићев афоризам нам асоцира дистих великана наше поезије Момчила Настасијевића: *Лове, а уволвљени*.

Синтагме *Евин косийим* и *увек модеран (evergreen)* на први поглед само појачавају једна другу, али у садејству постижу много више – досежу

значање универзалне хиперболе. *Евин косийим* је увек драг мушком оку, али на емотивно различит начин у младости и старости. Писац сматра да апсолутизујемо ту разлику. Млади је претпостављају, а стари ту претпоставку младости задржавају инерцијом духа. Но, ако смо искрени према свом доимању женске лепоте, признаћемо и себи и другима да тај усхит није омеђен временом. Доиста је *увек модеран*, само се, сходно добу живота, постепено сели из Дионисове страсти у астралну сферу Аполона.

Афоризам *Не йрекйдај жену док йуийи* – на суптилан начин пориче стереотип жене као природом предодредене причљивице, али писац не чини нереалан, потпуни обрт – ако јој станемо на жуљ, преузеће жена и реч и акцију.

Топос *жена-причљивица (брљивица, йорокуша...)* писац нам осветљава и рефлектором мотивације, са имплицитном поруком да су расположење и причљивост у обрнутој сразмери. Лек од женског зановетања је чаробан а свима пред носом: *Љубийте жену! Мање ће йричйи*.

Пажљив читалац лако разабара да писац *женску йричљивост* тематизује као стереотип, ни пошто као промотор мушке супремације, коју често извргава подсмеху.

Књига *Мини-малац* на инвентиван и суптилан начин показује да и поетика сведена на *reductio ad absurdum*, на исказ до пет речи, има потенцијал да створи и афоризме трајне вредности. Оно што су код његових колега по перу реченице, у Ђерићевој књижевној радионици су сингуларне речи и синтагме. Концизност као поетику *sui generis* довео је до крајњих граница.

Поговор *Мини-малу* написао је академик Душан Ковачевић. Књига је овенчаном Наградом „Радоје Домановић” Удружења књижевника Србије. ¶